

הרב אריאל בראלי

כלים הלכתיים לדיון על פגיעה מינית

פתיחה

הגוף היחידי המוסמך לטפל בתלונות פליליות במדינת ישראל הוא פרקליטות המדינה. כמו כן החוק מונע מכל גוף פרטי לנהל 'הליך שיפוטי' בטיפול בתלונה השייכת לתחום הפלילי, אלא אם התלונה הובאה לידיעת היועץ המשפטי של הממשלה.¹ החוק אף מפרט מה הן הסנקציות הבעייתיות שאסור לגוף פרטי לנקוט כנגד אדם:

1. הוצאת אדם מגוף אשר הוא חבר בו.

2. שלילת זכויותיו של אדם בגוף האמור.

3. פרסום מעשיו של אדם לגנאי ברבים.

אם כן, המדינה רוצה לפקח על תהליכים מורכבים אלו. נראה שישנו חשש שמידע רגיש יכול לשמש לסחיטה של הנילון.² לאור זאת, הצעד הראשון שעל בית הדין לעשות, בבואו לדון בתלונות שיש בהן היבט פלילי, הוא לדווח על התלונה ליועץ המשפטי. מסתבר שיינתן אישור להמשיך בהליך, כי בדרך כלל מדובר על מתלוננים אשר אינם מוכנים לפנות למשטרה, וכן מדובר על גוף אשר ניתן לתת בו אמון.³ יש לחדד שבדרך כלל לבית הדין הרבני אין סמכות חוקית לדון בעברות פליליות. על כן במקרים אלו יש להתלונן במשטרה ולא לחשוש לדין 'מוסר'.⁴ זאת לעומת דיני ממונות, שבהם יש אפשרות חוקית לפנות לבוררות בבית הדין הרבני, ועל כן אסור לפנות לבית משפט.

א. קבלת עדות בפני בית דין

יש לבחון את סדרי הדין המתאימים לתחום זה של חשש פגיעה מינית, בייחוד לאור מצבם הנפשי של הפונים אשר מקשה עליהם לשחזר את הפגיעה ובוודאי להיפגש עם דמותו של הפוגע. מנגד, יש חשש שהקלה בסדרי דין תאפשר גם תלונות שווא אשר יכולות לפגוע קשות בשמו ובכבודו של אדם.

1. חוק העונשין סימן ב, 1/1: לא ימלא אדם תפקיד בהליך שיפוטי, משהתעורר חשש לעברה פלילית.

2. ובכלל זה גם הסכמים בעייתיים שבהם הנילון משלם דמי שתיקה.

3. <https://www.youtube.com/watch?v=dAxh-u-d0ys>

4. עיין תחומין לז, עמ' 374.

ההלכה קובעת כי עדות תיגבה רק בפני בית דין של שלושה דיינים כשרים, וזו לשון ה'שלחן ערוך' (חו"מ סי' כח סעי' א-ב):
כל מי שיודע עדות לחבירו וראוי להעידו, ויש לחבירו תועלת בעדותו, חייב להעיד, אם יתבענו שיעיד לו בבית דין.
בטעם הדבר כתב בספר יראים (סי' קעח) שרק בבית דין העדות היא סופית, ואין העדים יכולים לחזור בהם:

כתוב בדברות לא תענה ברעך עד שקר ובמעיד עדות בבית דין, במקום שאינו יכול לחזור ולהגיד הכתוב מדבר. **וכן כל עדות שבתורה**, ילמד סתום מן המפורש - דכתוב גבי שמיעת קול אלה, אם לא יגיד ונשא עונו, ואמר אביי (שבועות לב ע"א) אם לא יגיד ונשא עונו, לא אמרתי אלא במקום שאילו מגיד זה מתחייב זה ממון.

ועל כן כתב ה'חפץ חיים' (לשון הרע כלל ז אות ג) שיש איסור להאמין לשני אנשים שמספרים בגנות אדם מישראל אף שהם כשרים לעדות, כי דבריהם לא נאמרו בפני בית דין:

אסור קבל דבריהם ולהאמינם בהחלטה, דאין חל שם עדות אפילו על שנים ויותר אלא בבית דין, אבל חוץ לבית דין לא, דאפילו אם יאמרו שקר, אינם נקראים עידי שקר כי אם מוציא שם רע בעלמא.

הרמב"ם פוסק שרק בית דין יכול לקבל עדות קיימת. גם דין אשר נחשב 'מומחה לרבים', וההלכה מאפשרת לו לדון יחידי, אינו נחשב 'בית דין' לעניין זה של גביית עדות, והודאה בפניו אינה נחשבת הודאה בפני בית דין. כך עולה מדבריו (הל' סנהדרין פ"ה הי"ח):⁵

יחיד שהוא מומחה לרבים אף על פי שהוא דן דיני ממונות יחידי **אין ההודאה בפניו הודאה בבית דין** ואפילו היה סמוך, אבל השלשה אף על פי שאינם סמוכין והרי הן הדיוטות ואין אני קורא בהם אלהים הרי **ההודאה בפניהם הודאה בבית דין**, וכן הכופר בפניהם ואחר כך באו עדים הוחזק כפרן ואינו יכול לחזור ולטעון.⁶

אם כן, מצד הדין, בזמן מסירת התלונה צריך שיהיו שלושה גברים הכשרים לדון. הגמרא במסכת כתובות (כו ע"ב) אומרת שזקוקים לשני עדים כשרים כדי לפסול אדם ולהוציאו מחזקת כשרות,⁷ וכן פסק ה'שלחן ערוך' (חו"מ סי' לד סעי' כה):

5. עיין חידושי הרמב"ן, כתובות כא ע"ב ד"ה והא דאקשי רב אשי, שכתב: 'ואני תמה העדות שהעידו בפני אותו שלישי היאך שמה עדות והא צריך ג' **ואין עדות אלא בפני ב"ד** וי"ל כשהיה מומחה וראוי לדון בשאר דיני ממונות'.

6. ופירש נתיבות המשפט, סי' ג ס"ק ה: 'אין ב"ד אחר יכולין לדון עפ"י קבלת עדות או הטענות שקיבלו, כי דין עדים עליהם ולא דין בית דין והוי כעד מפי עד'.

7. ובכך שונים דיני הראיות בתורה מדיני המשפט האזרחי, אשר מעניק לשופט מרחב של שיקול דעת והכרעה וכפי שעולה מסעיף 53 לפקודת הראיות: 'ערכה של עדות בעל-פה ומהימנותם של עדים הם עניין של בית המשפט להחליט בו - על פי התנהגותם של העדים, **נסיבות העניין ואותות האמת** המתגלים במשך המשפט'. כאמור, סדרי הדין ההלכתיים נוקשים, ובית הדין פוסל אדם רק על פי כללים קבועים.

אין אדם נפסל בעבירה ע"פ עצמו, **אלא על פי עדים** שיעידו עליו... וכן **אין נפסל על קול וחשד בעלמא**, כגון מי שחשוד על עריות, שרגיל עם עריות ומתייחד עמהם, וקול יוצא עליו, כשר לכל עדות חוץ מלעדות אשה.⁸

בהקשר זה של תלונה על פגיעה, אין המתלונן נחשב לבעל דין, ועל כן הוא בעצמו יכול להעיד, ואף שהוא שונא את הפוגע, אין בכך לפוסלו לעדות, כי אינו חשוד להעיד דבר שקר.⁹ כמו כן ניתן לצרף לעדות אחת שני נפגעים המעידים על אירועים שונים.¹⁰ תנאי נוסף לקבלת עדות היא שתהיה בפני בעל הדין,¹¹ כפי שנאמר בגמרא (ב"ק קיב ע"ב): 'אין מקבלים עדות אלא בפני בעל דין', ועל כן החשוד אמור להיות נוכח בזמן גביית העדות. כאמור, הלכה זו מקשה על המתלוננים, ויש שיירתעו מהגשת תלונה כדי שלא לפגוש שוב את החשוד. על כן נראה שעל פי שיקול בית הדין ניתן לקבל עדות שלא בפני הפוגע, ולדמות זאת להקלה הקיימת בנושא של קטטות.

ב. סדרי דין מיוחדים

הגאונים תיקנו תקנה הבאה להקל על גביית עדות במצבים של קטטות. הרמ"א הדגיש שמדובר על הקלות לשם מציאת פתרון לקטטה, אך מבלי לקבוע 'שם פסול' על אחד מהצדדים (רמ"א, חו"מ סי' לה סעי' יד):

בקטטות ומריבות שיש לחוש שאם יעידו בפניהם יתקוטטו עם העדים, תיקנו הגאונים שמקבלים העדות שלא בפניהם, וגם לא יגלו מי הם העדים. ולי נראה דדווקא כשאין הבי"ד רוצים לדון אחד מהם עפ"י הדין ולענוש, רק להשקיט הקטטה... אבל כשרוצים לענוש ולדון אחד מהם, **אין לקבל העדות אלא בפניו.**¹²

נראה שבית הדין יוכל להשתמש בהקלה זו ולקבל עדות שלא בפני הנילון כדי למנוע פגיעה עתידית (ומבלי לקבוע שם פסול עליו). הרב יוסף שאול נתנזון¹³ הקל עוד יותר מכך לקבל עדות נערים אשר העידו על פגיעה מינית בהיותם קטנים, אף שמצד הדין זו עדות פסולה, שהרי עדות על פגיעה מתקופת הקטנות אינה מועילה אלא לאיסורי דרבנן.¹⁴ בתשובתו הוא פוסק שיש להעביר את המורה ממשרתו בהסתמך על עדות זו.

8. אפילו יצא קול שאינו פוסק, סמ"ע שם ס"ק א.

9. שו"ע, חו"מ סי' לג סעי' א; ע"ע פת"ש, לשו"ע שם ס"ק ב.

10. שו"ע, חו"מ סימן לד סעי' כז.

11. שו"ע, חו"מ סי' כח סעי' טז; אולם לדעת הריב"ש ניתן לפסול אדם שלא בפניו, הובא בש"ך, חו"מ סי' לח ס"ק ב: 'כתב הריב"ש הזמה שלא בפניהם פסולים מיהא... ואפילו לדבריו ברור שאין יכול לפסולם שלא בפניהם לשבועה ואפילו בגזלנות, דשבועה הוא נוגע להם עצמם ואין מחייבים לאדם שלא בפניו, משא"כ לעדות דמה להם בכך שפסולים להעיד'.

12. וכן כתב בשו"ת יביע אומר, ח"א יו"ד סי' א, אשר הקל לקבל עדות שלא בפניו כדי למנוע פגיעה: 'הכל לפי עיני המורה, ואין לדיין אלא מה שענינו רואות... וכבר הבאנו לעיל דעת הרבה אחרונים דס"ל שמקבלין עדות שלא בפניו... ולכן הדבר ברור שיש לקבל עדות שלא בפניו, לברר הדברים כשמלה, ולהעבירו ממלאכתו'.

13. שו"ת שואל ומשיב, מהדו"ק ח"א סי' קפה.

14. שו"ע, חו"מ סי' ז סעי' ב.

ואולם גם הוא מדגיש שעדות זו אינה מספקת להחשיבו רשע ולמנוע ממנו שירותים קהילתיים, אלא היא מאפשרת לבית הדין להתמקד באמצעים שימנעו פגיעה עתידית.¹⁵ הוא מעלה טעם נוסף להכשרת עדות זו - מטבע הדברים פגיעות מסוג זה נעשות במקומות מסתור וללא נוכחות עדים כשרים, ועל כן יש להתחשב בכך ולהכשיר עדים פסולים.¹⁶ דבריו מתבססים על פסק הרמ"א (חו"מ סי' לה סעי' יד) להכשיר עדות אישה במקום שאין עדים כשרים:

יש מי שכתב דאפילו אישה יחידה, או קרוב או קטן, נאמנים בעניין הכאה ובזיון ת"ח או שאר קטטות ומסירות, לפי שאין דרך להזמין עדים כשרים לזה, ואין פנאי להזמין... והוא שהתובע טוען ברי.

לאור השוואה זו נראה כי בתחום זה של פגיעה מינית ניתן להכשיר עדות נשים מכוח התקנה הזו.

ג. פרסום

בית הדין צריך לשמור שלא להוציא שם רע על אדם, וכפי שעולה מהגמרא¹⁷ שאפילו עד אחד אשר ראה בעיניו את דבר העבירה אינו רשאי להעיד בבית הדין, מפני שבכך הוא מוציא שם רע על האדם ללא תועלת (שהרי הוא אינו נאמן לבד). מנגד, כאשר ישנו חשש להמשך פגיעה, הרי שמותר לעד אחד להעיד, וכפי שכתב הרמ"א (חו"מ סי' כח סעי' א):

עד אחד לא יעיד אלא בדבר ממון שמביא אחד לידי שבועה, או בדבר איסור לאפרושי מאיסורא. אבל אם כבר נעשה האיסור לא יעיד, דאינו אלא כמוציא שם רע על חברו.¹⁸

לכן כאשר לבית הדין אשר יש אומדנה לדברים הניכרים, הוא רשאי לסמוך על ההתרשמות הזו ולפרסם אזהרה לציבור, אף שלא קיבל עדות כשרה, ובלבד שהמטרה היא למנוע פגיעה עתידית. ניתן לדמות זאת להטלת נידוי על פי אומדנה, כפי שנפסק ב'שלחן ערוך' (יו"ד סי' שלד סעי' מג):

15. בשו"ת בית מאיר, סי' ד, לעניין עדות אישה, מעלה סברה להתיר לסמוך על עדות קטן כאשר רואים שהוא מדייק בעדותו: 'בנ"ד שאמר על האיש שהרבה בני אדם גדולים ראו שמת ואמר הקטן שאמר קודם מותו ששמו כך ושם אביו כך ושם אשתו ושם עירו - א"כ מה חשש יש בזה? כי איך נאמר שמשקר ובודה מלבו כל השמות הללו, ולכוין לכל השמות שיש לבעל האשה זאת? וא"כ לדעתי העניה אין לגרוע עכ"פ מסימן מובהק שמתירין אשת איש על ידו, דאיך יכוין בשקרו הקטן הזה לכל השמות א' לא נעדר'.

16. וזו לשונו של בעל שואל ומשיב (מובא בהערה 13): 'לפמ"ש המהרי"ק והתה"ד וקבעו הרמ"א בש"ע שבמקום שא"צ להיות עדים כשרים נאמנים אפילו אשה וקטן, וא"כ בדבר זה שבודאי א"א להיות גדולים וא"א שתהיו עדות בדבר דבלי ספק האיש הלז אף אם הוא רשע ופריץ אבל במסתר מעשהו ורק בילדים קטנים משחק וכמתלהלה בזיקים ואומר הלא משחק אני א"כ פשיטא דנאמנים להעיד'.

17. פסחים ק"ג ע"ב.

18. ועיין בסמ"ע, חו"מ סי' כח ס"ק יב, שציין שהמקור הוא מהגמרא בפסחים הנ"ל.

אין צריכין לענין עדות וראיה ברורה, אלא אומדן הדעת באמיתות הדברים, שהתובע טוען ברי ואז אפי' אישה אפי' קטן נאמן, אם הדעת נותן שאמת הדבר. כיום הנידוי אינו מהווה כלי אפקטיבי להרתעת עבריינים, ועל כן נראה שכאשר בית הדין משוכנע שכדי למנוע פגיעה עתידית החשוד חייב לעזוב את עבודתו, אזי במקום נידוי הוא יכול לאיים בסנקציה של פרסום התלונה ברבים. הרי כשם שהותר לפרסם ברבים את דבר הנידוי, כך מותר לפרסם את העניין עצמו, אף שלא התקבלה עדות, ובלבד שלפי אומדן הדעת של הדיינים בכך תמנע פגיעה.

אנו מוצאים דוגמה קרובה לעניין זה כאשר הנידוי משמש ככלי להפריד בין הצדדים, כפי שנפסק ב'שלחן ערוך' (אבה"ע סי' קעח סעי' כ):

אשת איש שטוענת על איש אחד שהוא רודף אחריה, והוא מכחישה - אין להאמינה כדי לייסרו; אבל יגזרו עליו נידוי, שלא ידבר עמה כלל, ושלא ידורו בשכונה אחת.

וכעין זה כתב הרב אשר ויס (ישורון טו, עמ' תרס):

צריך זהירות יתירה לברר וללבן עד תכלית עד מקום שידנו מגעת, האם אמת נכון הדבר שאדם זה פגע מינית בילדים באופן שרגלים לדבר שיחזור לסורו, ולא להתפס לשמועות וחשדות שוא ובהלה של הורים בהולים, להחריב עולמו של אדם חף מכל פשע, כדי להפיס דעתם החפוזת של החושדים בכשרים. אבל כאשר נראה ברור לבי"ד או ועד של ת"ח שאכן נבלה נעשתה בישראל, **אף שאין בזה עדים כשרים - מותר למוסרו**... אין צריך עדים, אלא ברור אמין לפי שיקול דעתנו, וכאשר יתברר לנו, אין מנוס ומפלט מלשתף פעולה עם השלטונות המופקדים על ענין זה. אמנם אף כאשר מוסרים ענין זה לשלטונות יש להשתדל בכל עוז שהטיפול יעשה בצנעא ע"מ למנוע הלבנת פנים ששקולה לשפיכות דמים ולמנוע חילול שם שמים.

עוד יותר מכך, כאשר ישנו חשש של פגיעה עתידית, אזי כל מי שהוצגו בפניו 'דברים הניכרים',¹⁹ **ואף שאינו בית דין**, והוא השתכנע כי ישנה סכנה להמשך פגיעה, עליו לפרסם **אזהרה** בלשון מדויקת אשר אינה קובעת שהוא עבריין אלא רק יוצרת אצל השומעים זהירות מפני פגיעה, ובלבד שהוא מעריך שהשומעים אכן נותנים בו אמון ויחושו לדבריו ויזהרו, כפי שאמרה הגמרא²⁰ 'מפרסמים את החנפין מפני חילול ה'.'²¹

19. וזו לשון נתיבות המשפט, סי' ג ס"ק א: 'כל אדם מצווה להפריש חבירו מאיסור, אפילו מי שאינו בכלל בית דין, כדמוכח בב"ק כח גבי נרצע שכלו ימיו, דיכול רבו להכותו כדי להסירו מאיסור שפחה'.

20. יומא פו ע"ב.

21. עי' חפץ חיים, באר מים חיים רכילות כלל ז ס"ק כח, שהתיר לספר לאחרים אע"פ שלא ראה את הדברים בעצמו אלא שנאמן עליו 'כבי תרי'.

ד. בית דין אשר המהום רבים עליהם

עד כה הוצגו סדרי דין המשמשים כל בית דין באשר הוא. אולם ישנן סמכויות מיוחדות לבית דין שהתקבל על ידי הציבור לעסוק בנושאים ציבוריים. בית דין זה רשאי לחרוג מסדרי הדין ולפסול אדם גם על פי אומדנות ועדויות פסולות,²² וכך כתב הרשב"א (מיוחסות ס' רעט):

עוד השיב בקהל שמנו ברורים לבער העבירות. וכתוב בתקוני ההסכמה שיוכלו ליסר ולענוש בממון לפי ראות עיניהם. **ויש להם עדים קרובים או עד מפי עד וכיוצא בהם שנראה להם שהענין אמת שיכולים לדון ולקנוס.** שלא הצריכו עדים גמורים אלא בדיני תורה כסנהדרין וכיוצא בהם. אבל מי שעובר על תקוני המדינה צריך לעשות כפי צורך השעה. שאם אין אתה אומר כן אף הם לא יקנסו דיני קנסות ולא בדברים שאין מצויין שאין אנו עושים שליחותיהו כגון גזילות וחבלות. וכן יצטרך התראה. והרי אמרו מכין ועונשין שלא מן הדין. לא לעבור על ד"ת אלא לעשות סייג.

ובעקבותיו פסק ה'שלחן ערוך' (חו"מ ס' ב סעי' א) :

כל בית דין... אם רואים שהעם פרוצים בעבירות (ושהוא צורך שעה), דנין בין מיתה בין ממון, בין כל דיני עונש, **ואפילו אין בדבר עדות גמורה...** כפי מה שרואים לגדור פרצת הדור. וכל מעשיהם יהיו לשם שמים... ודווקא גדול הדור, או טובי העיר שהמהום בי"ד עליהם.²³

אולם כל זה נכון רק כאשר הציבור בחר במפורש בבית הדין, וכפי שכתב שו"ת 'צין אליעזר' (ח"ג ס' כט):

דבר ברור ומובן לכל הוא, שבכל מינויי שררה על הציבור לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול, ולא כל אשר שמלה לו יכול להיות קצין לקחת המשרה על שכמו, אלא מוכרח להיבחר על ידי סדר של קהל בוחרים שזכויות בחירה להם עפ"י מנהג מדינה אשר יביעו את דעתם והסכמתם למינויו לטובת הקהל והעדה.²⁴

22. פתחי תשובה, חו"מ ס' ב ס"ק א, דן בהגדרת צורכי ציבור ביחס למקרה יחיד אשר יכול להוות גם פתח ומכשול לציבור: 'ואם יחיד פרוץ מה צורך שעה יש? ולמה נעשה לו שלא כתורה? וצ"ל שאם יניחו להעובר ילמדו ממנו קלי הדעת ויבואו להתפרץ כו', ע"ש גם בתשובת שער אפרים ס' ע"ב כתב דלא שייך מיגדר מילתא אלא היכא דיש לחוש לקלקול רבים שהדור פרוץ, ע"ש אכן בתשובת שבות יעקב, ח"א ס' קמה, כתב שהעיקר אף כשהיחיד רגיל בדבר עבירה או שעשה עבירה בפרסום במידי דשכח, ג"כ מיקרי מיגדר מילתא ורשות לב"ד לקנוס.

23. נראה כי ועדת מוגנות יישובית אשר זוכה לאמון הציבור אינה יכולה להיחשב לבית דין, אלא אם מדובר על אנשים הכשרים לדון. כך כתב בשו"ת מהרי"ק, ס' קפה: 'וגם אם יאמר האומר דב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה כדי לעשות סייג לתורה הלא כתב רב אלפס דדוק' גדול הדור כמו ר"נ דהוה חתניה דבי נשיאה או טובי העיר שהמחוהו רבים עליהם... ולפי הנשמע כי אותם שהבדילוהו לא נתמנו דיינים דפשיטא **דלכל הפחות** בעינן שיהיו ממונים לדיינים כב"ד של ג' הדיטות וזה פשוט'.

24. בחדושי הרמב"ן, מגילה כה ע"ב, הביא בשם הירושלמי שפעמים שקבלת הציבור יכולה להינתן אחרי מעשה, כאשר שותקים ואינם מוחים: 'בירושלמי, שבעה מבני העיר כעיר, מה אנו קיימין אם כשקבלו עליהם אפילו אחד נמי, אם כשלא קבלו עליהם אפילו כמה, אלא אנו קיימין **בסתם**. וכך פירושו

סיכום

- א. כדי לפסול אדם ולהחשיבו כרשע לעניין זה, במטרה שהציבור יוקיע אותו, צריכה להתקבל עדות של שני עדים כשרים, בנוכחות החשוד, בפני בית דין של שלושה דיינים כשרים.
- ב. היות שעבירות אלו נעשות בצנעה ואין עדים כשרים, נראה שניתן לסמוך על התקנה שהובאה ברמ"א ולהכשיר עדות של נפגעות.
- ג. אם בית הדין מתרשם שהנפגעות לא תעדנה בפני החשוד, ניתן לקבל את עדותן שלא בפניו.
- ד. כאשר אין עדויות, ובית הדין התרשם שישנו חשש מפני פגיעה עתידית, אזי בית הדין רשאי לפרסם אזהרה לציבור ובלבד שלא יקבע כי אדם זה רשע.
- ה. בית דין אשר קיבל את אמון הציבור לדון בנושא פגיעה מינית הרי יש לו סמכות לחרוג מכללי הדין ולסמוך על אומדנות כדי לפסול אדם.

שבעה מבני העיר טובים שלהם ככל בני העיר והם המוכרין הכנסת של עיר, והקשו אם כשקבלו עליהם הציבור כששמעו במכירה זו ורצו בה אפי' אחד נמי, אם בשמיחו אפי' כמה אינה מכירה כלל, אלא אנן קיימין בסתם כלומר **ששתקו**; ועיין ב"ח, חו"מ סי' ב: 'אפילו טובי העיר שלא המחום עליהם אם עשו דבר במעמד אנשי העיר בפרהסיא ואין מוחה בידם מה שעשו עשוי'; ע"ע שו"ת בנין אב, ח"א חו"מ סי' עה.